

Miljöprövningsdelegationen
Länsstyrelsen i Norrbottens län
Att: Kenneth Fors
Kenneth.fors@lansstyrelsen.se
Lansstyrelsen@bd.lst.se

Datum
2015-12-11

Synpunkter angående ansökan om tillstånd enligt miljöbalken för uppförande av upp till 442 vindkraftverk i Markbygden etapp 3, Piteå kommun

Sveriges Ornitologiska Förening – BirdLife Sverige (SOF – BirdLife) har tagit del av miljökonsekvensbeskrivningen (inklusive tillhörande sekretessbelagda bilagor) för projekt Markbygden etapp 3. Vi redovisar här nedan våra synpunkter, som i stor utsträckning överensstämmer med de som lämnades angående etapp 2.

KORT BAKGRUND OM VÅR SYN PÅ VINDKRAFT

För att eventuella miljövinster från vindkraftsframställd energi ska kunna ge positiva avtryck måste utbyggnaden genomföras där miljökonsekvenserna är små. SOF – BirdLife anser därvid att vindkraft inte får medföra förstörelse av värdefull natur och hot mot enskilda arter. Skyddade naturområden, liksom oskyddad natur med höga naturvärden, ska undantas från exploatering. Bevarande av biologisk mångfald och fungerande ekosystem är en lika viktig del i klimatarbetet som satsning på förnyelsebara och fossilfria energikällor.

Den forskning som genomförts kring vindkraftparker pekar tämligen entydigt på att lokalisering av vindkraftverken är den viktigaste faktorn för vilken miljöpåverkan som uppstår. Fortfarande finns emellertid brister i kunskaperna om vindkraftens konsekvenser för fåglar, vilket kan göra det svårt att fatta väl avvägda beslut. Kunskapsbrist får aldrig tolkas som avsaknad av naturvärden eller avsaknad av konsekvenser för desamma. I osäkra fall ska försiktighetsprincipen få råda.

Vindkraftverk i drift innebär alltid en viss grad av störning och risk för fågelkollisioner. Enligt internationella avtal och konventioner har Sverige beslutat att skydda hotade arter. De mest skyddsvärda fågelarterna är upptagna i bilaga 1 i EUs fågeldirektiv (79/409/EEG) och på svenska rödlistan. Levnadsbetingelserna för dessa arter får inte försämrats och fåglarna får inte utsättas för betydande störning.

För vissa särskilt känsliga arter ska skyddszoner upprättas runt boplatser och habitat där arterna regelbundet förekommer.

Vid bedömning av vindkraftens påverkan ska tillhörande infrastruktur såsom kablar, transformatorer och vägar samt underhåll och andra aktiviteter vägas in. Luftledningar bör undvikas för att minska kollisionsrisken och vägarbeten får inte påverka områdets hydrologi på ett negativt sätt.

Vid uppförande av större vindkraftsanläggningar ska projektören upprätta funktionella kontrollprogram som med standardiserade metoder följer upp långsiktiga effekter av etableringen. Kontrollprogrammen ska utformas så att de håller erforderlig vetenskaplig kvalitet och kan bidra till ökade kunskaper om långtidseffekter på fåglar. För att rapporteringen ska bli trovärdig måste undersökningen utföras av part som saknar direkt koppling till verksamhetsutövaren. Resultat från kontrollprogram ska redovisas till beslutande myndighet och finnas offentligt tillgängliga för granskning. Negativ miljöpåverkan, utöver vad som antagits i miljöprövningen, som framkommer av kontrollprogram (eller annan information) måste leda till påföljd som motverkar skadan.

SYNPUNKTER PÅ PROJEKT MARKBYGDEN ETAPP 3

Genomförda inventeringar med avseende på naturmiljö och fåglar redovisar relativt få särskilt skyddsvärda objekt. SOF – BirdLife anser det därmed rimligt att gå vidare med projektet, under förutsättning att de av konsulterna rekommenderade försiktighets- och skyddsåtgärderna (för naturvärden och fåglar) anammas. Detta gäller exempelvis att inte påverka våtmarksområden och värdefulla skogsbiotoper.

Linjetaxeringar fångar endast bristfälligt upp vissa arter av särskilt intresse, såsom skogshöns och rovfåglar, och för dessa krävs därmed andra insatser. Förekomsten av rovfåglar kan anses vara acceptabelt undersökt, medan kännedomen om skogshöns förefaller mer bristfällig. Exempelvis redovisas inga spelplatser av varken orre eller tjäder. För båda arterna rekommenderar SOF – BirdLife 1 km skyddszon runt större spelplatser (>5 tuppar).

Den genomförda vadarinventeringen gjordes något för sent för att täcka in den mest aktiva spelperioden (som infaller i början till mitten av juni). Risken är därmed uppenbar att en del revir och kanske t.o.m. särskilt skyddsvärda arter har förbisetts.

SOF – BirdLife menar att den rekommenderade skyddszonen om 20 meter runt vissa naturvärden är alldeles för liten. Det innebär att vindkraftverkens vingar i princip kan svepa över naturvärdet i fråga. 200 m hänsyn vore mer rimligt. SOF –

BirdLife anser vidare att skyddsavstånd 1 km ska tillämpas gentemot särskilt skyddsvärda våtmarker, exempelvis de fågelrika områdena Røjmyran, Roka viltvatten och Kvarnmyran. Markbygden Vind AB (bolaget) åtar sig nu enbart att inom en radie på 500 m från dessa undvika anläggningsarbeten under häckningsperioden (1/5 – 15/7). Länsstyrelsen i Norrbottens län borde kräva mer!

FÖRSLAG TILL UPPFÖLJNINGAR

Den planerade vindkraftsparken i Markbygden är i sammanhanget mycket stor, vilket ger unika möjligheter att studera storskaliga effekter på naturen. SOF – BirdLife menar att projektets omfattning innebär ett särskilt ansvar att försöka fylla en del av de kunskapsluckor som idag fortfarande finns angående vindkraftens miljöpåverkan. Detta är också av stort samhällsintresse, vilket tillsammans med projektets ekonomiska storlek starkt motiverar omfattande uppföljningsstudier.

För att kunna utläsa några effekter av en vindkraftsetablering måste standardiserade inventeringar genomföras innan byggnation påbörjas, lämpligen även inom ett likartat referensområde i närheten. SOF – BirdLife vill därför uppmana Länsstyrelsen i Norrbottens län att föreskriva bolaget att redan nu redovisa riktlinjerna för ett funktionellt kontrollprogram, så att vi inte (ännu en gång) inser vad som borde ha gjorts först när det är för sent. De inom förundersökningarna genomförda linjetaxeringarna och vadarinventeringarna kan sannolikt användas som utgångspunkt.

Ofta krävs åtminstone ett generationsskifte i en fågelpopulation innan effekterna av en vindkraftsetablering blir synliga, eftersom fågelindivider generellt är trogna sitt revir även om deras livsmiljö försämras. Därmed uppkommer antalsförändringarna först sedan de ersatts av kommande generationer. Vidare är det allmänt känt att fågelpopulationers mellanårsvariationer kan vara mycket stora, i synnerhet i norra Sverige. Därför måste beståndens storlek kontrolleras under längre tidsserier (åtminstone 4-5 år innan byggnation) för att man ska kunna dra slutsatser om eventuella förändringar orsakade av vindkraftsetableringen. Annars kan förändringar som dokumenteras senare bara viftas bort som naturliga variationer. SOF – BirdLife anser det rimligt att genomföra årliga inventeringar under de första 5-10 åren efter byggnation, därefter kanske vart tredje år under hela projekttiden (25 år?). Här finns ett gyllene tillfälle att ge världen en referensstudie om vindkraftens påverkan i ett storskaligt projekt!

Som exempel på möjligheterna kan nämnas att vindkraftsparken i Markbygden är av sådan storlek att man bör kunna bedöma huruvida rekommenderade skyddszoner för rovfåglar är "lagom" stora. För detta krävs att man kartlägger så gott som

samtliga rovfågelsrevir inom och i anslutning till området med avseende på rörelsemönster och häckningsframgång. Rimligen kommer en del revir att på sikt försvinna, sannolikt i första hand de som ligger närmast vindkraftverk. Särskilt hänsynskrävande arter, såsom kungsörn, ska givetvis inte ingå i sådana "experiment" utan undantagslöst omfattas av rekommenderade skyddszoner. Även med sådana skyddszoner kommer kungsörnar att jaga inom vindkraftparken och det är synnerligen angeläget att dokumentera hur omkringliggande kungsörnsrevir påverkas av etableringen. Det bör ske såväl innan som under och uppemot tio år efter etableringen (för att täcka in två av de cykler om 4-5 år som kungsörnshäckningarna verkar följa).

Det har redan genomfört studier med GPS-märkta kungsörnar i regionen. Sådana undersökningar bör fortgå. SOF – BirdLife konstaterar att kungsörnarna i Piteå kommun har haft relativt god häckningsframgång på sistone. Det bör innebära att deras värde för den regionala/nationella stammen är högt. Detta, tillsammans med projektets omfattning, är ytterligare skäl till att skyddszonen gentemot deras boplatser bör vara betydligt mer än de minst 2 km som tilldömts av bl.a. Mark- och miljööverdomstolen i flera fall. Studier med satellitsändare har bekräftat att kungsörnsrevir ofta är avsevärt mycket större än så. Kungsörn Sverige kräver därför i sin policy buffertzoner om 5 km från kända bon samt att inga vindkraftverk uppförs på eller i nära anslutning till (500 m) höjdryggar och sluttningar (>5 grader) inom reviret (ca 8,5 km från kända bon). Detta bör Lst Norrbotten ha i åtanke vid beaktande av de två kungsörnsrevir som delvis överlappar med Markbygden etapp 3 (enligt sekretessbelagda bilagor A och E).

Det finns fortfarande få undersökningar gjorda på vindkraftsetableringar i skogsmiljö. Generellt gäller också att antalet kollisionsoffer varierar avsevärt mellan olika lokaliseringar, varför det vore värdefullt att undersöka vilka förhållanden som gäller i Markbygden. Den vedertaget bästa undersökningsmetoden är eftersök med hund och således rekommenderas en sådan studie ingå i kontrollprogrammet.

En viktig frågeställning i sammanhanget är hur man kan optimera effektuttaget utifrån perspektivet att ge fåglar (och fladdermöss) maximalt skydd, d.v.s. optimal elproduktion utan att kompromissa med skydd för fåglar (och fladdermöss). Föreliggande projekt är så storskaligt att en studie som modellerar lämpligt antal vindsnurror, deras tekniska utförande och placering etc. i förhållande till buffertzoner kring boplatser, är värd att genomföra. Detta skulle kunna generera ny kunskap till nytta för både naturvård och elproducenter.

Flera av ovanstående synpunkter framfördes redan inför Markbygden etapp 2. Kanske har några utvärderingar från kontrollprogrammet för etapp 1 tillkommit?

Kan man dra några slutsatser utifrån dessa? SOF – BirdLife tar gärna del av resultaten och deltar gärna i en diskussion kring vidare uppföljningar.

SOF – BirdLife vill slutligen påpeka vikten av att de resultat som framkommer av kontrollprogrammen redovisas för såväl allmänhet som intresseorganisationer. Det förekommer fortfarande att vindkraftsexploaterer inte delger de rapporter som anlidade konsulter producerar, eller i extrema fall t.o.m. försöker tysta ner eller förvränga tolkningen av resultaten. Om vindkraftsbranschen ska få samhällets förtroende måste dess företrädare inta en ärlig och öppen hållning till de fakta som de samlar in och hanterar.

KRAFTLEDNINGAR

SOF – BirdLife anser generellt att kraftledningar bör grävas ner för att minska risken att fåglar dör genom kollisioner och elkontakt. Luftledningar över myrmarker och vattendrag är ofta särdeles olämpliga.

Att fåglar dödas av kollisioner med kraftledningar samt vid kontakt med ledningsstolpar och transformatorer är allmänt känt. Typiska grupper som flyger in i kraftledningar är stork-, and-, tran-, duv-, vadar-, mås- och hönsfåglar samt vissa rovfåglar¹, medan främst rovfåglar och vissa ugglor orsakar kortslutning i transformatorer och stolptoppar.

Idag finns kunskapen om hur för fåglar vanliga elolyckor ska undvikas, men tyvärr implementeras den i beklämmande liten utsträckning. Såväl elbolag som nätägare hänvisar därvid till ekonomiska aspekter. Relativt enkla åtgärder inkluderar att använda ledningsstolpar med horisontellt liggande ledningar, som därmed får mycket mindre barriäreffekt/kollisionsrisk jämfört med vertikalt liggande ledningar. Avståndet mellan ledningarna bör vara minst 140 cm för att minska risken att stora fåglar kan vidröra två stycken samtidigt. Ledningarna bör även omges av hölje som inte gör dem spänningsförande.

Viktigt är också att kraftledningar görs med hängande isolatorer (kedjeisolatorer), så att fåglar som sätter sig på överliggaren inte kan komma åt att kortsluta mellan stolpe och ledning. Avståndet bör vara minst 60 cm, helst mer, för att ytterligare minska risken. Åskledare utgör en annan dödsrisk för fåglar att hantera. I Tyskland har man provat att rationalisera bort dessa och inte funnit någon ökad risk för åsknedslag. Åskledare förefaller således med stor sannolikhet inte behövas och

¹ Alonso, J. A. & Alonso, J. C. 1999. *Collision of birds with overhead transmission lines in Spain* (i verket Ferrer & Janss. 1999. *Birds and power lines. Collision, electrocution and breeding*. Querqus, Madrid, s. 57–82).

generell montering av sådana måste därmed ifrågasättas. Transformatorer ska göras elsäkra för fåglar, t.ex. genom installation av "huven uven".

Luftledningar genom områden med uppenbar risk för fågelkollisioner bör utrustas med nedhängande strukturer som kan minska riskerna för kollisioner. Avståndet mellan strukturerna bör inte understiga 10 meter för att åtgärden ska vara effektiv.

SOF – BirdLife vill i sammanhanget påpeka att ovan nämnda ignorans från svenska bolag strider mot Bernkonventionens direktiv 110 om åtgärder för att förhindra att fåglar dödas i ledningsnät och elkonstruktioner. Tyskland införde redan i april 2002 en riktlinje i lagstiftningen (§ 53) som säger att: *"Nyuppförda ledningsstolpar och annan teknisk utrustning måste konstrueras för att utesluta möjligheten att fåglar dödas genom strömgenomgång. Åtgärder för att minska riskerna för fågeldöd måste genomföras på befintliga ledningsstolpar och annan teknisk utrustning på linjer med 10-60 kV inom den närmaste 10-årsperioden."* Idag placeras samtliga ledningar som transporterar ström med spänning i intervallet 1-60 kV under jord i Tyskland. Initialt har detta inneburit en större kostnad, men i ett långsiktigt perspektiv anses det med stor sannolikhet vara en vinst för såväl bolag som kunder, bl.a. eftersom antalet underhållstillfällen drastiskt minskar.

SOF – BirdLife förväntar sig att Markbygden Vind AB tar vederbörligt ansvar i enlighet med direktiv 110 i Bernkonventionen. Länsstyrelsen i Norrbottens län rekommenderas att kräva en precisering från bolaget vad som avses med åtagandet att *"De luftledningar som kommer att anläggas kommer liksom transformatorerna att utformas så att risken för kollision eller eldöd minimeras."*

EKOLOGISK KOMPENSATION

Miljöbalken (t.ex. 7 kap och 16:9) ger utrymme för beslutande myndighet att ålägga en projektör att vidta kompensationsåtgärder, t.ex. som resultat av information som framkommit i ett kontrollprogram, men de kan också genomföras på initiativ av projektören själv. Ekologisk kompensation kan t.ex. vara anläggning eller återskapande av biotoper likvärdiga de som gått förlorade vid en vindkraftsetablering. Detta är emellertid inte alltid realistiskt. Då bör det rimligen vara möjligt att genomföra andra typer av åtgärder som på något sätt förbättrar förutsättningarna för naturen och då i synnerhet de biotoper och arter som är mest hotade.

Till skillnad från bolaget (och det anlitate naturkonsultbolaget) anser SOF – BirdLife det högst rimligt att ett så stort projekt som Markbygden kompenserar för de intrång i naturen som etableringen innebär. SOF – BirdLife förespråkar att en

särskild (nationell) naturvårdsfond införs, dit vindkraftsexploaterer kan lokalisera medel som sedan används för kompensationsåtgärder. Ett annat alternativ vore att Markbygden Vind AB, i samarbete med aktuella markägare och Länsstyrelsen, avsatte skyddsvärda skogsbiotoper som privata "reservat". Säkerligen finns det också andra lämpliga åtgärder som bolaget kan genomföra för att främja den biologiska mångfalden i Markbygden.

SAMMANFATTNING

SOF – BirdLife anser det rimligt att genomföra projekt Markbygden etapp 3, under förutsättning att rekommenderade försiktighets- och skyddsåtgärder för naturvärden och fåglar följs samt att adekvata uppföljningsstudier genomförs. Skyddszoner för särskilt hänsynskrävande arter måste respekteras undantagslöst. På vissa punkter är bolagets åtaganden besvärande klena. SOF – BirdLife uppmanar istället Länsstyrelsen i Norrbottens län att kräva en relativt hög allmän hänsynsnivå. Projektets storlek innebär vidare ett stort ansvar att dokumentera påverkan på fågellivet. SOF – BirdLife föreslår därför uppföljande inventeringar av bl.a. kungsörn och vadare under hela projekttiden.

Daniel Bengtsson
Vindkraftshandläggare
SOF – BirdLife Sverige
Tel. 070 515 45 33
E-post: daniel.bengtsson@birdlife.se

Dennis Kraft
Ordförande
SOF – BirdLife Sverige
Tel. 070 638 09 05
E-post: dennis.kraft@birdlife.se